

Rédei István:

II. RÁKÓCZI FERENC ÉS A JÁSZKUNOK

Az országban a 150 éves török sanyargatást a törököt kiűző császári katonaság zsarnoki uralma váltja fel. A felszabadító háborúk és az örökösödési háború költségeit a Habsburg-ház a magyarságon akarja behajtani. A legkülönbözőbb adók, vámok, fegyveres és lelki erőszak nyomorgatják a szegénységet: jobbágyokat, elbocsájtott végvári vitézeket, kismaneseket, városi kispolgárságot. Az adószedők és a földesurak elől a szegény nép sokasága bujdosik el. Egy császári tiszt is úgy jellemezte a magyarországi helyzetet, hogy *"...oda jutott a magyarság a német katonaság alatt, ahová Tacitus szerint a frízek: előbb ökreiket, aztán földjeiket, s végül feleségüket és gyermekeik testét kénytelenek eladni barbár rabszolgaságba: hogy magukat a német rabságból kiválthassák, gyermekeiket a törököknek adják el, s a német katona nem kérdi, honnan a pénz, mert hiszen a kegyetlen töröknél is kegyetlenebb."* A török alól felszabadított országot "új szerzeménynek" tekintik, amellyel a "fegyveres hódítás jogán" szabadon rendelkezhetnek.

Kollonics Lipót bíbor érsek, az udvari kamara elnöke megszervezi az "új szerzeményi bizottságot", melynek feladata, hogy a korona rendelkezése alá vont birtokokat az érte legtöbbet ígérőknek eladják. Így kerül eladásra a Jászkunság és lakossága, amely pedig századokon át a magyar királyok és az ország fegyveres szolgálatáért különböző kiváltságokkal bírt: felszabadították a földesúri hatalom alól, felettük saját kapitányaikon kívül sem egyházi, sem világi bíróság nem ítélezhetett, mentesítve voltak vámfizetés alól, s adót csak a királynak tartoztak fizetni. Most mint rabszolgák kerültek eladásra.

A Jászság eladása

I.Lipót 1702. március 22-én az *"...ügynevezett Nagy-és Kis-kunsági, nem kevésbé a jászok vagy filiszteusok kerületeit, a hiteles alakban kiadott összeírás szerinti...tartozandóságaikkal, ugyanis városaikkal úgy lakott, mint elhagyott falvaikkal vagy pusztáikkal...ötszáz ezer rénes forintba és forintért...örök joggal, visszavonhatatlan tulajdonul..."* adta a Német Lovagrendnek. Az alkotmányellenes eladás ellen hiába élt óvással és ellentmondással a Jászkunság lakossága, az eladottság befejezett tényé vált. Az elkeseredett jászok bizakodva csatlakoztak Rákóczi függetlenségi harcához, mely ebben az időben bontogatta zászlaját. Rákóczi Emlékirataiban írja: *"A tiszántúli nép titkos követségi, a hajdúvárosok, jászok és kunok mind arra hívtak fel, hogy szálljak síkra"* A lengyelországi Brezán várából elindulva, 1703. június 16-án lépi át a magyar határt, ahol puskák hiányában kardokkal, vasvillákkal és kaszákkal felfegyverzett felkelők várták, akik kijelentették, hogy vele akarnak élni-halni. Amint elindult a Tiszántúl síksága felé, a megyék nemessége felkelt ellene, mivel jobbágyládásnak fogta fel a történeteket. Rákóczi Tiszabecsnél szétverte kurucaival a nemesi csapatokat, amelyek a kurucok nagy számának és erejének hírére hazaoszlottak megerősített udvarházaikba és váraikba. Rettegés fogta el őket a parasztfelkeléstől. Rákóczi azonban tudta, hogy a nemesség nélkül nem lehet eredményes a nemzet függetlenségéért folyó harc, és naményi táborából kelt kiáltványában parancsolja, hogy a nemesek jöjjenek táborába, fogjanak fegyvert. A nemesség lassan csatlakozik a felkeléshez és közben a kurucok egymás után aratják sikereiket. Sorra foglalják el Debrecent, Kállót, Nagybányát, a felvidéki bányavárosokat és szeptember 21-én Szolnokot. 1703. szeptember 29-én Tokajban kelt Rákóczi oltalomlevele a jászberényiek részére, amelyben parancsolja, hogy a város lakosait háborgatni a hadak ne merészeljék.

A kuruc hadak sikereinek ellensúlyozására a bécsi udvar a rác nemzetséget lázítja fel a magyarok ellen, olyan ígérettel, hogy *"...ha valamely tartományt fegyver által megnyerhet, azt a maga nemzeteinek szabadon elfoglalhassa, a Jászságot is teljességgel eltörölve, örökösen bírhatta"* Ezért október 11-én Tokajban kelt levelében mozgósítja a Jászság lakosságát: *"...Most, mikor a Jászság majdnem a németek s rácznak torkában vagy, hadaik közé jó fegyveresen, ki ki személy szerint a pápens levelünk vétele után halogatás*

nélkül magát bejelenteni el nem mulassa..."

A jászok már a mozgósító levél előtt is fegyverben álltak. Augusztus elején Szentmiklós János jászkapitány vezetésével mintegy 300 főnyi lovascsapatuk a Tiszánál portyázott, majd létszámuk az apáti önkéntesek csatlakozásával 5-600 főre szaporodott. Szűcs János, Borbély Balázs és Deák Márton ezredeivel együtt részt vettek Szolnok bevételében, ahol 18 Jászsági katona esett el, sok pedig megsebesült. Innen lefelé vonulva, Kiskunhalas és Szeged környékén harcoltak. Október elején a kurucok oldalára átállt gróf Károlyi Sándort Rákóczi a Duna-Tisza közén harcoló csapatok vezénylő tábornokává nevezi ki, és megbízza: *"...Kecskemét környékére, hogy a jászok, kunok és a Duna mellett már fegyverben álló nép vezényletét átvegye."*

VAY ÁDÁM A JÁSZKUNOK FŐKAPITÁNYA

RÁKÓCZI OKTÓBER 24-ÉN MEGBÍZZA TÖRÖK ANDRÁS NÓGRÁD MEGYEI ALISPÁNT, HOGY *"NEMES VITÉZLŐ SZENTMIKLÓSY JÁNOS TISZT HIVÓNKKEL EGYETÉRTVÉN, AZ EGÉSZ NEMES JÁSZSÁGOT MEGMUSTRÁLJA, SŐT KEGYELMES PARANCSOLATUNKBÓL A HAZA SZOLGÁLATÁBAN KÍVÁNTATÓ DISPOSITIÓKAT (RENDELKEZÉSEKET) TEGYEN."* EBBEN A RENDELKEZÉSBEN AZ EDDIGI NEM NEMESI JOGÚ SZENTMIKLÓSYT ÉS A JÁSZSÁGOT NEMESNEK NEVEZI, A JÁSZOK KIVÁLTSÁGOS VOLTÁT ISMERI EL, AZ ADDIG ÖNKÉNTESÉGEN ALAPULÓ FELKELÉST KÖTELEZŐVÉ TESZI. OKTÓBER 24-ÉN TOKAJBAN KELT RENDELTÉVEL TÖRVÉNYTELENÍTI A NÉMET LOVAGREND JÁSZKUN FÖLDESÚRI HATALMÁT, ÉS VAY ÁDÁM UDVARI FŐKAPITÁNYT *"...AZ EGÉSZ JÁSZ ÉS KUN NEMZET FŐKAPITÁNYÁVÁ"*, TÖRÖK ANDRÁST PEDIG ALKAPITÁNNYÁ NEVEZI KI. TÖRÖK ANDRÁS NOVEMBER 3-ÁN UTASÍTTJA KÁROLYIT, HOGY A JÁSZ LOVAS- ÉS GYALOGHADAKAT A KÁTÁK VIDÉKÉN (NAGYKÁTA, BOLDOGKÁTA, EGRESKÁTA, LŐRINCKÁTA) TÁBOROZTASSA, HOGY A PEST FELÉ VEZETŐ UTAKAT LEZÁRJÁK. KÁROLYINAK KÖZBEN A FELVIDÉKRE KELLETT MENNIE ÉS A FŐPARANCSNOKSÁGOT SZENTMIKLÓSYRA BÍZTA, AKI NEM TÉTLENKEDETT. LOVASREGIMENTJÉVEL VÁC KÖRNYÉKÉN PORTYÁZOTT, AHOL MINTEGY SZÁZ FŐBŐL ÁLLÓ ELLENSÉGET SZÓRT SZÉT. - A REGIMENT NÉHÁNY SZÁZADA PEDIG SZEGED ALATT, SZŐREGNÉL HADAKOZOTT UGYANEZEN IDŐBEN.

A felkelt Jászsági had létszámáról és felszereléséről Török András levele ad némi felvilágosítást: a területen 2000 katona van, *"...ezek olyan fegyvertelenek, és lovatlanok, hogyha ezeket próbára vinnék, éppen mészárszékre ejtenék... Ez a nép kész volna a Haza szabadsága mellett fegyverkezni, de fegyvertelen..."* A szabadságharc első évében a Jászkun Kerület, s köztük a jászok erőikhez képest maximálisan vették ki részüket a harcból, s irreguláris had lévén, magukat kellett ellátni fegyverrel és élelemmel, sebesültjeiket is hazahozták, itthon ápolták, lovaikat hazaküldték legelőre, ha abrak- vagy szénatakarmány hiány mutatkozott.

A katonai alakulatok ellátása megkövetelte az állatállomány, a gabonatermelés, a kaszáló és szénatermő területek növelését. Mindez fokozott terhet rótt az itt élő lakosságra.

RÁKÓCZI ELŐSZÖR JÁSZÁROKSZÁLLÁSON ÉS JÁSZBERÉNYBEN

AZ 1703-AS ÉV KOMOLY SIKEREKET JELENTETT A KURUC HADAKNAK. RÖVID IDŐ ALATT A TISZÁNTÚL, ERDÉLY ÉS A FELVIDÉK BIRTOKÁBA JUTOTTAK, ÉS EGÉSZ BÉCSIG KALANDOZTAK. JANUÁR 9-ÉN TOKAJ ELFOGLALÁSA UTÁN RÁKÓCZI TÉLI SZÁLLÁSRA MISKOLCRA MEGY. ITT KERESI FEL EGY LENGYEL KÜLDÖTTSEG, AMELY A LENGYEL KORONÁT AJÁNlja FEL NEKI. Ő AZONBAN ELŐBBRE TARTOTTA HAZÁJA ÜGYÉT ÉS AZT NEM FOGADTA EL. A FELKELŐK SIKEREINEK HATÁSÁRA AZ OSZTRÁK CSÁSZÁR PUHATOLÓZÓ LÉPÉSEKET TETT, HOGY MILYEN FELTÉTELEK MELLETT LEHETNE KIEGYEZNI A KURUCOKKAL. RÁKÓCZI GYÖNGYÖSÖN ADJA ÁT A KÜLDÖTTEKNEK A NEMZET 25 PONTBAN ÖSSZEFOGLALT

FELTÉTELEIT.

A JÁSZSÁGI REGIMENT EBBEN AZ IDŐBEN KÁROLYI SIKERTELEN DUNÁNTÚLI HADJÁRATÁBAN VESZ RÉSZT, MAJD A DUNAMELLÉKI HARCOKBAN ÁPRILIS 3-ÁN LEBONTJA A RÁCKEVEI RÉVET ÉS CSEPEL SZIGETÉT ÜRÍTI KI. SZENTMIKLÓSY PEDIG "KALOCSA FELÉ HAT ZÁSZLÓ ALLYA JÁSZ LOVAS HADAKKAL" INDUL A RÁCOK (SZERBEK) ÁLTAL MEGSZÁLLOTT TERÜLETEK VISSZASZERZÉSÉRE. DE A JÁSZSÁGI EZRED KATONÁI ERŐSÍTIK A SOLT-DUNAFÖLDVÁR KÖRÜLI SÁNCOKAT IS. AZ EZER FŐ KÖRÜLI KÖNNYEN MOZGÓ JÁSZ LOVASSÁGOT SIKERESEN ALKALMAZTÁK A PORTYÁZÓ HADMŰVELETEKNÉL.

RÁKÓCZI KÜLÖNÖS FIGYELMET SZENTELT A DUNÁNTÚL FELSZABADÍTÁSÁNAK, MERT IGY VÉLTE ELÉRNI A BAJOR VÁLASZTÓ FEJEDELEM ÉS XIV.LAJOS SEREGÉVEL VALÓ ALSÓ-AUSZTRIÁN KERESZTÜLI EGYESÜLÉST. E HADMŰVELET IRÁNYÍTÁSÁRA INDULT EL EGER ALÓL 1704. ÁPRILIS 7-ÉN A GYÖNGYÖS-HATVAN-NAGYKÁTA ÚTVONALON, ÉS ÁPRILIS 19-ÉN JÁSZÁROKSZÁLLÁSON, 20-ÁN PEDIG JÁSZBERÉNYBEN TARTÓZKODOTT. INNEN ÍRJA LEVELÉT BUDAY ISTVÁNNAK. (ARCHIVUM RÁKÓCZIÁNUM I. 84.P.) JÚNIUS 21-ÉN SOLTRÓL KÜLDI OLTALMAZÓ LEVELÉT A JÁSZBERÉNYIEK RÉSZÉRE. AUGUSZTUS KÖZEPÉN INDUL VISSZA GYÖNGYÖSRE, HOGY A BÉCSBŐL VISSZATÉRŐ KÖVETEKSEL TÁRGYALJON. HOGY A VISSZAVEZETŐ ÚTON ÚJBÓL KERESZTÜL MENT-E VÁROSUNKON, NEM BIZONYÍTHATÓ, DE ELKÉPZELHETŐ. ÚTKÖZBEN ÉRI A ROSSZ HÍR, HOGY A HÖCHSTADTI CSATÁBAN A FRANCIA-BAJOR SEREGEK VERESÉGET SZENVEDTEK. MINT EMLÉKIRATÁBAN ÍRJA: EZ A CSATAVESZTÉS "...MEGFOSZTOTT MÉG A REMÉNYÉTŐL IS ANNAK, HOGY EGYESÜLHESSEK A BAJOR VÁLASZTÓFEJEDELEMMEL". A CSÁSZÁRRAL VALÓ MEGEGYEZÉSBŐL NEM LETT SEMMI. DECEMBER 26-ÁN A KURUC HADAK NAGYSZOMBATNÁL VERESÉGET SZENVEDTEK AZ OSZTRÁKOKTÓL. A JÁSZ REGIMENT IS "MEGFUTOTT".

Az év elején a jász csapatok a Felvidéken táboroznak. Január 8-án Bercsényi Kérről írja a Fejedelemnek: *"Az jámbor jászok ellen való panaszomat tlehetetlen meg ne jelentsem Nagyságodnak... Azok bizony elterjedtek az falukra széltiben, maga Szent-Miklósi az feje alá tette az dobokat, dunyha alá fekütt szomszédomban, Verebél mellett való faluban: reá küldtem adjutantomat - egy részivel ma az hadának elgyütt, más része hullogva gyütt, nemcsak az tiszti, az közkatonája is mind részegen, ... az magam szekereére, az inasaimra ráütöttek... magamat is szidtak, hogy megmondták szolgálaim... jól megverték két inasomat,... Verebéltre bérohantak, hogy ott voltam, az szolgálaim lovai (már indulófélben lévén, magam is misén voltam) az sövénnél kötve voltak - csak rajta, ilyen-amollyan atták! etc. Elviszik vala az lovakat, rivadás esék, - csak elkapdoztak köpönyeget mit: míg lóra kapdoztak katonáim - utyik! S oda van ... Beste vitiz szaladó kurafi: csak az pályinkátul vitiz az!"*

Azonban a jászok nemsokára bizonyították, hogy nemcsak a "pályinkátul vitizek". Január 14-én kelt levelében írja Bercsényi, hogy mintegy 300 német lovas Mocsonokról megfutamtította Ilosvai és Szabó Máté 4-500 főnyi hadát, úgy, hogy még a zászlóikat is odahagyták, *"...Diák Ferenc jókor odaért...de semmiképpen rajta nem bocsátotta az hadat a németre - hanem valamely jász zászlók (zászlóalj) érkeztek, és más faluból Goda hada: megszaladt az német, nem tudom: ha üzték-é vagy késérték a Vágig, Sellyéig."* Március 28-án a Jászsági ezred csapatzászlójának megküldéséről intézkedik Rákóczi. - Április 4-e után az ezredet Jászsalsószentgyörgy és más jász községek területén találjuk elhelyezve. Ebben az időben a Jászság tizenegy településén 1541 családot írtak össze. A hadban lévők száma 1170 fő volt. A Titeltől Nagyszombatig terjedő területen lefolyt különböző csatákban kilencvenkilencen elesetek, 62 fő eltűnt, fogságba esett, 21 fő pedig súlyos sebekkel hazatérve, itthon halt meg.

A Jászság védelmét mind gazdasági, mind stratégiai szempontból fontosnak tartja Rákóczi, s mint Emlékirataiban a szolnoki várral kapcsolatban írja: *"...Ez egy igen kicsi földvár, mellyben helyőrséget tartottam, a Jászság lakóinak védelmére, a kik 5-6000-nyi elég jó*

katonával szaporíták hadaimat."

RÁKÓCZI FEJEDELEM MÁSODSZOR JÁSZÁROKSZÁLLÁSON

A DUNÁNTÚL VISSZAFOGLALÁSÁNAK TERVÉT KIDOLGOZVA, RÁKÓCZI JÚNIUS 20-ÁN EGERBŐL INDUL, HOGY ANNAK VÉGREHAJTÁSÁBAN MAGA IS RÉSZT VEGYEN. TARNADOBON KERESZTÜL 21-ÉN ÉRKEZEIK ÁROKSZÁLLÁSRA, AHOL EGY NAPOT TARTÓZKODIK, MAJD HATVANON ÁT TÁPIÓSÁG FELÉ VESZI ÚTJÁT. DUNÁNTÚL VISSZAFOGLALÁSÁBÓL AZONBAN NEM LESZ SEMMI, MERT ÉSZAKRÓL HERBEVILL TÁBORNÁK VEZETÉSÉVEL OSZTRÁK HADAK ÉRKEZNEK AZ ORSZÁGBA. A DUDVÁG MOCSARAINÁL MEGSEMISÍTHETTÉK VOLNA EZT AZ ORSZÁGBA TÖRŐ HADSEREGET, AZONBAN A KEDVEZŐ ALKALMAT ELMULASZTVA, ÖT NAPPAL KÉSŐBB A VÖRÖSKŐI (PUDMERICI) CSATÁBAN MÁR A KURUC SEREG SZENVED VERESÉGET. HOGY ITT IS OTT VOLTAK A JÁSZOK, BIZONYÍTJA EGY JÁSZEZREDBELI, TÖMÖSVÁRY GYÖRGY FOLYAMODVÁNYA RÁKÓCZIHÓZ, MELYBEN SEGÍTSÉGÉT KÉRI: *"...AZ VERESKŐI HARCZON AZ ELLENSÉG MIATT SEBEKBE ESVÉN, ÖT HOLNAPOKIG KÍNLÓDTAM ÉS MAGAM KÖLCSÉGÉN GYÓGYÍTTATTAM MAGAMOT."* A FEJEDELEM 15 RAJNAI FORINTOT UTALT KI RÉSZÉRE. SZEPTEMBER 20-ÁN A SZÉCSÉNYI ORSZÁGGYŰLÉSEN A JÁSZOK IS CSATLAKOZNAK A SZÖVETKEZETT RENDEKHEZ S A SZÖVETSÉG OKLEVELÉT KÖVETÉIK: KÁSZONYI TAMÁS JEGYZŐ ÉS VÁRKONYI ANDRÁS ÍRJÁK ALÁ. A kora tavaszi hónapokban a Jászsági ezred teljes hadi létszámmal - 479 lovas és 757 gyalogos - Egerben majd Miskolcon táborozik.

Bercsényi Jászberényben és a Jászságban

Rabutin, az erdélyi osztrák hadakkal északnak indul a Duna-Tisza közén. Rákóczi a védelem szervezésére Bercsényit küldi, aki augusztus 21-én Turáról szólítja fel a Jászság lakosságát: *"...önön magok oltalmára...minden szorgalmatossággal...mennél több fegyveres Gyalogsághot öszve szedjen, és azokat kocsikon Jász Berénhez sietségel hozzám a Táborra küldeni el ne mulassa."* Bercsényi augusztus 28-án érkezik Jászberénybe és szeptember 2-ig tartózkodik itt. Szeptember 1-én arról tájékoztatja a Fejedelmet, hogy *"...Már itt előttem, az ellenség felé senki sincs: ...Magam pedig négyezred magammal lévén csak, nincs módom, maradhassak."* 3-án Jászapátn tartózkodik, 4-én pedig Jászsalsószentgyörgyön találkozik Károlyival. 6-án Jákóhalmáról írja Rákóczinak: *"Jászság vagy katona, vagy jobbágy lész, nem szabados, mint eddig - mert annak gyermeke is fölkel: ...Most ugyan szegényeknek igazán felkelt az gyermeke is, mert egészen pusztá,...Az jászt kicsirem abbul, igaz kurucz, nem kell azt hajtani, sem késérnyi."*

A Jászság hadszíntérré vált, s az átvonuló német és rác hadak Jászsalsószentgyörgyöt és Jászdózsát felégetve, Eger felé vonulnak el. A hadak állandó itt-tartózkodása és az ellenség átvonulása óriási károkat okozott a jászsoknak. Ezért kérelemmel fordultak Rákóczihoz: *"...vagy hópénzzel (havi zsold) segíteni, vagy még egyszer ezerünket megmündéroztatni"* (egyenruhával ellátni) segítsen, és mivel a rácok elpusztították a vízimalmokat, és a romhányi erdőkből még *"pénzünkre sem akarnak fát elépítésükre adni"*, erre is parancsot adjon. A Fejedelem Március 13-án kelt válaszában ígéretet tesz az ezred felruházására és megengedi, hogy a kincstári erdőkből fát vág hassanak ki a vízimalmok újraépítéséhez. Ez az év is újabb erőfeszítésekre készítette a Jászság népét. Novemberben az eddigi hadiállomány mellett Szentmiklósynak újabb 800 főnyi katonát kellett mozgósítania, de mint Bercsényihez szóló levelében szerényen megjegyzi: *"mindent megteszünk, amit vékony erőnkkel véghez vihetünk édes Hazánk mellett"*.

Rákóczi az év első felét a hadseregépítésnek szentelte, abban a hitben, hogy egy morva-sziléziai hadjárattal felkelésre bírhatja a morva, cseh és sziléziai népet az osztrákokkal szemben. Mintegy tízezer főnyi sereget lát el új egyenruhával és felszereléssel. Így kerülhet

sor a "jász-ezer" új ruhával való ellátására is. - Március 27-én írja Vay Ádám a Jászkun főkapitánynak: *"Az Jászság köpönyege kitelik, az midőn az Karán-Sebesben tőlünk megvett, s ottan letétezt aba (szörposztó=a katonaruha anyaga) leérkezik..."* 28-án Szerencsen kelt levelében pedig felszólítja a jászokat, hogy a *"...hosszas és szüntelen esős időkből származott árvizek miatt.. az hadi készülétekben hátramaradás ne következék...hűségeteknek serio (kolúmolyan) parancsollyuk, mentül hamarabb mind az utakat, mind pedig az hidakat"* helyrehozzák. Május 8-án Szentmiklósy arról tájékoztatja a Fejedelmet, hogy a Jászsági ezred teljes készütségben áll.

Rákóczi a morva-sziléziai hadjáratot csak 1708 telére tervezte, a főtisztek befolyásolására azonban már előbb hadba lépett, és augusztus 3-án a trencsényi vár alatt összecsapott a császári csapatokkal. És bár számbeli fölényben voltak a kuruc hadak, a csatát mégis elvesztették. Maga Rákóczi is megsebesült, apródai mentették ki a csata fergetegéből.

A TRENCSENYI CSATAVESZTÉS UTÁN A JÁSZSÁGI EZRED FELÉT BOTTYÁN PARANCSNOKSÁGA ALATT TALÁLJUK A FELVIDÉKEN ÉS A DUNA-TISZA KÖZÉN, MÍG A MÁSIK FELE KÁROLYI ERDÉLYI HADJÁRATÁBAN VESZ RÉSZT. 1708. SZEPTEMBERÉBEN A BÁCSKAI RÁCOK A SZEGEDI NÉMETEK VEZÉRLÉSÉVEL *"MEGINDULNAK, HOGY A KŐRÖS (NAGYKŐRÖS) VÁROSÁVAL IS ÚGY BÁNNAK, MINT KECSKEMÉTTTEL..."* A KŐRÖSIEK HÍRT ADTAK AZONBAN ÓBESZTER SÖTÉR TAMÁSNAK, AKI JÁSZBERÉNY KÖRÜL LÉVÉN, AZONNAL 300 LOVAS KURUC KATONÁKKAL ELÉRKEZETT VIRRADTÁRA... *"ÉS RAJTAMENVÉN AZ LOVAS RÁCZOKON, BÉHAJTOTTÁK ŐKET A BUDAI KAPUIG...OTT SZEMBEN SZÁLLVÁN EGYMÁST KERGETTÉK, ÖLTÉK, VÁGTÁK...IGEN MEGJEDT A RÁCZSÁG MINDEN FELŐL,...SOKAT TETT SÖTÉR TAMÁSNAK ITT LÉTE 300 LOVAS KATONÁKKAL..."* - ÍRJA NAPLÓJÁBAN BENICZKY GÁSPÁR.

A trencsényi csatavesztés után minden eddiginél nehezebb idők következtek a kurucokra. Megkezdődtek a szökések, átállások, megadások. Ocskay egész ezredével a császáriak oldalára áll, Bezerédy is árulásra készül, azonban őt elfogják a kurucok és hóhér kézre kerül. 1708-1709 telén elképesztő szegénység uralkodik az országban. A katonák rongyos ruhákban, fizetetlenül, dideregve vészelik át a hideg kemény telet, s soraikat nem is a német, hanem a betegség, a pestis tizedeli.

A jászok a rájuk nehezedő egyre nagyobb terhek miatt panasszal fordulnak a Fejedelemhez: - Nyúzó Mihály óbester, a Jászságban lévő 300 főnyi hadával a "szegénységen" 558 Rajnai forintot hajtott be: Károlyi 4393 kila (egy kila=46,89 liter) búza szállítását rendelte el Érsekújvárra, pedig *"azon búza sok éhező szegényeknek szájokbul méretett ki"*- *Az N.jász helységeiben felessen a Lakosok közül annyira elszegénytettenek, hogy majd koldusnál is alább valókká lettenek, nem győzvén a mindennapi sokféle terhelést, szöktön szöknek, és oszolnak, a minthogy Alsó sz.györgy és Sz.György Ladáni (Jászladány) Lakosok egészen el is pusztultak."*

A jászok többször is panaszkodhattak a Fejedelemnek - amin nem is csodálkozhatunk, hiszen állandóan a hadak járásába esett a Jászság - mert egyik Károlyinak szóló levelében írja: *"éppen e napokban küldöttem el embereket, az kik panaszra gyűttenek volt: már így talán azoknak is béreked az torkok, és megszűnnek az panaszló kürt fujásátul."*

A Jászsági ezred egységei a Felvidéken, Hatvanban, Isaszegen és a Káták vidékén vannak, amikor 1709 augusztus közepén délről érkezve, váratlanul támad Tekely rác ezredes a Jászság községeire néhány száz főnyi csapatával és 21-én Jászberényt is megtámadja és kirabolja, 22-én írja Bottyán tábornok Bercsényi Miklósnak: Más egyéb híreim nincsenek, hanem hogy Jász-Berint felverte volna az rác tegnap déltájban" és hogy a parancsoksága alatt lévő *"Ezen Jászság, hogy híre jött, hogy a rác fölverte Berint, - mind hazament, elsőkött, mind lovasa, mind gyalogja."* Bottyán szeptember 9-én kelt levelében engedélyt ad, hogy: *"...Jász-Berinyiek az ellenségnek félelme miatt Berinyen alól megh maradtott marháikat lovaikat és egyéb apró barmaikat... föllyül, az hol bátorságosnak látták lennyi akármely falu vagy város, avagy puszták határin járathassák és pascuáltathassák"* (legeltethessék).

Hogy ebben az időben már a jászok nézetei is megoszlottak a Rákóczi-szabadságharc kérdésében, Gróf Herberstein császári tábornok, szegedi várparancsnok Szeptember 9-i

oltalomlevele bizonyítja: *"Jászberény városa, mint a jászok területének főhelye a vele összekebelezett helyekkel nevezetesen, Fél Szaru (Fényszaru), Árokszállás, Dósa, Apáti, Késsér, (Jáskisér) Ladány Alsó Szent György, Mihálytelek (Jásztelek), Jákóhalma, valamint Felső Szentgyörgy a hűtlen lázadásnak ezen zavaros időszakában az ő szent felesége iránti hűség ösvényéről letévelyedtek, most azonban már fogadalmához visszatértek...kegyes kegyelemért könyörögvén..."*

Szeptember végén újabb csapás éri a kurucokat: a lőrinckátai táborban - valószínűleg pestisben - elvesztik a szabadságharc egyetlen veretlen tábormokát. Károlyi elszomorodva írja 27-én kelt levelében Rákóczinak: *"Most hozták a hírit, szegin Bottyán vak sógor tegnap 8 óra tájban béhunyta az másik szemét is."* Az 1709-es év a hanyatlást hozta a kurucok számára. A szorongató császári hadak, a súlyos gazdasági helyzet, a társadalmi osztályok érdekeinek ütközése, a külföldi segélyek elmaradása, és az európai erőviszonyok megváltozása, valamint az egyre nagyobb méreteket öltő pestisjárvány kritikussá tette a helyzetüket. Érsekújvárt császári seregek fogják ostromgyűrűbe, az ellenség Nógrád megye fele nyomul előre. Felmentésére szervezi Rákóczi utolsó támadó hadjáratát. A hadakat Kállóba gyülekezteti, s maga is táborba száll, s mint Emlékirataiban leírja, katonáihoz hasonlóan füstös kalyibában, a fagyos földön hál, örül, ha a szél ellen védekezni tud.

A Jászság állandóan a kuruc hadak tartózkodási és felvonulási helyévé válik. Jan.8-án Eszterházy Antal hadai Jászberényben, Csáky Mihály csapatai pedig Jákóhalmán és Mihálytelken tartózkodnak. A jász-ezert különböző helyeken találjuk. A Sötér vezette egységek Csáky Mihály parancsnoksága alatt, Szentmiklós csapatai valószínűleg Eszterházy vezetésével "Félszaru"-nál (Fényszaru) megütközve az ellenséggel, "a váczi sánczot felvén" Érsekújvárra vonulnak, a Kókai által vezetett egységek pedig részt vesznek a kállói hadiszemlén és a romhányi csatában, amelyet a kurucok ha nem is nyertek meg, de el se veszítettek. Az elszánt próbálkozás azonban mégis megteremtette az Érsekújvárral való összeköttetést.

A hadak fizetése és fenntartása egyre nagyobb gondot okoz. Január 31-én írja Rákóczi Bercsényinek: *"...pénzt kölcsönzök a jászoktól és az városoktól..."* Mint február 5-i levele bizonyítja, a jászok 4000 forintot adtak. Február22-én Ceglédről írja, hogy *"Itt az éjjel csak meg nem fagyának, az kóros pislogó tűznél: melyre nézve nollevelle Jász-Birinybe kell mennem, ahová most actu congyeráltatam (összegyűjtetem) az Ujvárbán szállítandó élelmet..."*

Rákóczi Jászberényben

1710. február 23-án érkezett és itt maradt március 24-ig, közben azonban 22-én Gödöllőn, 23-án pedig Kókán tartózkodott. Ebben az időben innen bonyolította kül-és belpolitikáját, és irányította a hadvezetést. Jászberény megerősítése is foglalkoztatja. Március 2-án írja Bercsényinek: *"Itt könnyű munkával lehet oly erősséget csinálni, mint Szólnok, nagyon persuadálom (rábeszélem) az jász-kunok munkájának felvállalását és magok hajduival való őrzését."* Március 5.-én Bercsényihez írja Szólnok megerősítésével kapcsolatban: *"...szaporábban remélhetjük megcsináltatását, ha ...az jászok közé adjuk azon helyet. Március18. "...már innen magamat is elűz a pestis, az mely újonnan kezdődött..."* Március22. Az Érsekújvárra történt élelemszállítást Rákóczi Emlékirataiban írja le: *"Károlyi...kivetette és beszédetni javasla a gabonában fizetendő adót, melyet mindenki a jászberényi templomban tartozott szállítani... Martius vége felé az élelmiszerek készen lévén az elszállításra...megrakattam gabonával az egész velem lévő hadakat, egész udvarom népét, és mindenkit, a ki csak lóra ülhetett, s azzal vittük Károlyi után, mihelyt megrakodott, elindult, s ...szerencsésen bevitte Ujvárra."* Március24. A fejedelem újra visszatér Jászberénybe s innen írja Bercsényinek: *"...már itt takarmány nem lévén, - kintelenítették Kisirre (Jáskisérre) menni."*

Rákóczi Jáskiséren

Március 25-április 20-ig tartózkodott, de 4-től 8-ig Egerben volt. Rákóczi körül a jász hadak

egy része teljesít szolgálatot. Március 26.-án Bercsényinek írja: "...most ne is légyen magyar had körülöttem a Sőtér, jász és karabélyos ezerekben kívül." A meglévő erősségeket is a Jászságból látja el élelemmel és ebben mindig vesznek az itt lévő jász-ezer egységei. Érdekes utasítása ebből az időből: "Jász-Berinyűl az hajók megindíttassanak és liszttel rakattassanak meg, úgy az czeplédi kenyér is hólnap szállíttassék Szólnokba." Május 11. Rákóczi Eszterházy Antalhoz: "...az ellenség is a maga erejét összegyűjtötte: szükséges, hogy a Kegyelmed is hasonlót kövessen és az feljebb említett hadakat (a jász Kókai, Sőtér, Szentpéteri, Deák, Vajda és Rétei János ezreit) Alattyánhoz contraháltassa (összevonja)..." A jász-ezer másik része Szentmiklóssal Éresekújvárbán tartózkodik. Június 2. A fejedelem a Kókai és Sőtér vezette jász-ezert Balogh Ádám parancsnoksága alá rendeli. Szeptember 4. A Jászságra nehezedő óriási terheket maga Rákóczi is elismeri. Erről így ír Károlynak: "Ezer embert, tízezer forintot, s minden gabonabéli inpositiót praestáltatni (adót szolgáltatni) a Jászsággal ne is fárassza Kegyelmed magát véle...ezután se emberünk, se pénzünk nem lesz...Ezt magam se hitettem volna el magammal: ha már az elmúlt télen Kisirre menetelem alkalmatosságával...nem hadtam volna Jász-Berint a sok nyomorúság miatt,- mert a nélkül is mennyi gazda ment Szegeden, Rácz-Köviben, s máshová, s mennyi holt meg az pestisbe?" Szeptember 24-én árulás folytán az ellenség kezére kerül Érsekújvár. Október elejére a Jászság is hasonló sorsra jut Károlyi jóvoltából. Rákóczi ezzel kapcsolatban írja szemrehányó levelét Károlynak: "...oly contrarió oppiniót (ellentétes véleményt) ada vala Kegyelmed: hogy holdolásokat oly hamar megengedje: azt ugyan teljességgel nékik meg nem engedni nem lehetett volna, - de legalább nevezetes corpus (jász-ezer?) jöveteléig lehetett volna tartóztatni."

Jacobi Cusani császári generális csapatai szállják meg a jászsági községeket és okt.8-án innen indulnak Szolnok elfoglalására. 20-án Szolnok is harc nélkül kerül a császáriak kezébe. A Jászság elvesztése ellenére a jász-ezer továbbra is Rákóczi zászlaja alatt harcol. Pálffy császári főparancsnok nov.18-án a következőket írja Jászberénybe: "Csodálkozva értem, hogy számossan közületek nem hogy királyunk protectiója alá visszajönnének, sőt ellene, nyilván való pártosok, e mai napig is Rákóczi mellett fegyverkeznek..."

Károlyi már eddigi áruló magatartását fejezi ki Pálffyhoz küldött titkos üzenetében, melyben azt közli, hogyha a döntést tárgyalások helyett kardra bízna Pálffy, célhoz nem érhet, mert a fejedelem kész felvenni a küzdelmet híveivel együtt, védett állásokban. S Pálffy tudja, hogy ha a háború elhúzódik, az udvar nem tud gondoskodni a zsoldról, az élelemről és a felszerelésről, a pestis hatására a császári sereg felmorzsolódik. I.József királyi kegyelemről biztosítja Károlyit, minden javait és főispáni méltóságát visszakapja, ha mielőbb igazolja hűségét. S Károlyi bizonyítja. egymás után játssza a császáriak kezére a kurucok kezén lévő területeket, és 1711. május elsején az összevont császári hadak előtt a majtényi síkon tizenkétezer kuruccal letéteti a fegyvert és megköti a szatmári békét. A Legyelországban I.Péter orosz cárral tárgyaló és segítséget kérő Rákóczi csak utólag értesül a békekötésről, és azt soha nem fogadja el.

A jász hadak egy része is ott van Majténynél, a fegyverletételnél, és Kákay Márton a szatmári békeokmány aláírói között szerepel. A másik része azonban valószínűleg Szentmiklóssal vezetésével a Felvidéken portyázott és Zsolnáig és Trencsényig pusztította a németet. Ez volt a jászok utolsó ténykedése. A szabadságharc bukásával a jászok is újra a német lovagrend birtokába kerültek vissza, és csak 1745-ben sikerült megváltaniok saját maguk szabadságát.